

Pozsony Ferenc

A székely népköltészet kutatástörténete

A székelység szellemi kultúrájának kutatása a 19. század közepén bontakozott ki, azóta pedig számos forráskiadvány, monográfia, tanulmány és dolgozat mutatta be a térség népballadait, dalait, meséit, népszokásait, hiedelmeit, népi vallásosságát és szokásait, valamint zenés-táncos hagyományait.

A népballadák kutatása

A magyar értelmiségiek csak a 19. század közepén kezdtek érdeklődni az ószékely népballadák iránt. Kriza János 1842-ben, a Kisfaludy Társaság pedig 1843-ban tette közzé első gyűjtési felhívását. Mivel a tudós társasághoz csakhamar igen jelentős folklórszöveg érkezett, Erdélyi János összesen 176 gyűjteményből válogatta össze a *Népdalok és mondák* köteteit, melyekben végül is összesen 1392 verses alkotás, valamint 35 monda és mese látott nyomdafestéket. A háromkötetes folklórgyűjtemény anyagát öt gyűjtő 115 székelyföldi szöveggel gyarapította (Erdélyi szerk. 1846–1848, lásd Olosz 2003: 73).

Kriza Jánosnak köszönhetjük az első jelentős, önálló székelyföldi népköltészi gyűjtemény megszerkesztését és kiadását. A művelt unitárius lelkészben viszonylag korán megfogalmazódott az a gondolat, hogy teológusokkal, barátaival és munkatársaival együtt összegyűjti a szülőföldjén élő folklóralkotásokat, népballadákat. Németországi tanulmányútja során korábbi elhatározása tovább erősödött, s korabeli német minták alapján kutatási tervét, szakmai programját még tudatosabban megfogalmazta. (Antal–Fragó–Szabó 1971: 68–69.) *Vadrózsák* című székely népköltési gyűjteményének első kötete végül is Kolozsvárt jelent meg 1863-ban (Kriza 1863). Azonban második kötete csak másfélszáz évvel később, 2013-ban látott nyomdafestéket (Kriza 2013, Szakál 2012).

A gyűjteményben közölt klasszikus székely népballadák jelentős mértékben növelték a hazai magyar értelmiségi réteg büszkeségét, akik a nemrég felfedezett ószékely balladákat a magyar nemzeti műveltség igen becses részeként fogadták. A *Vadrózsákban* közzétett balladaszövegek legművészeibb részét a kiengedést követő évtizedekben beszerkesztették a népiskolákban használt tankönyvekbe. A székely népballadák így hamarosan ismertté váltak az egész magyar nyelvterületen, s viszonylag rövid idő alatt szervesen beépültek a magyar

nemzeti irodalom szövegtárába, legjelentősebb alkotásai közé (Niedermüller 1991: 15–23).

Azonban a Kriza János által szerkesztett gyűjtemény megjelenését csakhamar heves eredetvita követte, mivel fiatal román értelmiségiek azzal vádolták meg, hogy a kötetében közölt balladákat voltaképp román folklórszövegekből fordította magyarra. Az Arany János által *Vadrózsapörnek* nevezett értelmiségi disputa csakhamar újabb terepgyűjtéseket, elmélyült és szerzteágazó összehasonlító vizsgálatokat eredményezett, melyek végül is egyértelműen bebizonyították, hogy a kelet-európai népeknél összegyűjtött balladatípusok „nemzeti” változatai nemcsak a szomszédos népeknél, hanem szerte Európában előfordulnak (Németh 1982).

Kriza János és gyűjtőtársai áldozatos munkával végül is változatokban gazdag gyűjteményeket alkottak és szerkesztettek, melyek sikeresen bizonyították, hogy a népballadák a magyar népköltészet szerves részét alkotják, sajátos etnikai vonásokkal rendelkeznek, nem utolsó sorban pedig különleges esztétikai és költői minőséget hordoznak (Arany–Gyulai 1872, Kriza–Orbán–Benedek–Sebesi 1882).

Szabó Sámuel (1829–1905), a marosvásárhelyi és a kolozsvári református kollégium művelt tanára, Kriza János és Orbán Balázs méltó kortársa volt. Diákjaival együtt végzett gyűjtései azt jelezték, hogy archaikus elemekben gazdag népköltészet élt még akkor nemcsak a Székelyföldön, hanem Kalotaszeg, Mezőség és Szilágyság magyar falusi közösségeiben is. Érdekes tény, hogy Szabó Sámuelnek és marosvásárhelyi tanítványainak klasszikus értékű balladagyűjteménye egészen az utóbbi évekig kéziratban kallódott (Szabó S. 2009).

Kanyaró Ferenc szintén nagy lelkesedéssel szervezte és irányította 1892–1906 között a kolozsvári unitárius kollégium diákjainak önképzőkörét, melynek keretében igen értékes folklór- és balladagyűjtést is végeztek. A tudós pedagógus 1896-ban elküldte a több mint kétszázötven balladát tartalmazó kéziratát Budapestre, hogy a Kisfaludy Társaság a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* című sorozatban azt jelentesse meg. Habár a Társaság nem adta ki a címére elpostázott balladagyűjteményt, Kanyaró Ferenc diákjaival együtt kitartóan tovább folytatta erdélyi folklór-gyűjtéseit (Olosz 2009a: 7–8). Hatalmas gyűjteményük nemrég jelent meg nyomtatásban, mely összesen 421 erdélyi magyar népballadát és epikus éneket tartalmaz, tehát az egyik leggazdagabb korai magyar népballadagyűjtemény (Kanyaró 2015).

Rédiger Ödön kolozsvári tanárának, Kanyaró Ferencnek az ösztönzésére végzett 1895–96-ban népköltészeti gyűjtéseket Szabédon, ahol édesapja unitárius lelkész volt. A Dimény Mózesné Szabó Annától akkor lejegyzett folklórszövegek azt tanúsítják, hogy az erdélyi Mezőség és a Székelyföld határán fekvő településben a 19. század utolsó évtizedében még számos klasszikus balladatípus patinás helyi változatai éltek (Olosz 2009b).

A 19–20. századok fordulóján kibontakozó újabb erdélyi kutatások tovább gazdagították a magyar népballadák szöveg- és dallamkorpuszát (Seprődi 1974: 292–392, Viski 2011). Azonban Vikár Béla, Bartók Béla és Kodály Zoltán nemzedéke már nem csak szépirodalmi alkotásként, tehát esztétikai szempontok alapján gyűjtötte és elemezte a magyar népballadát. Meggyőződéssel hirdették, hogy a balladák

szövegei és dallamai elválaszthatatlan, szerves egységet alkotnak, terepgyűjtéseik során pedig a korábbi nemzedékekénél még igényesebb, még pontosabb, hitelesebb szövegjegyzést honosítottak meg (lásd Bartók–Kodály 1923: 5–8). A további kutatások pedig azt dokumentálták, hogy a sajátos történelmi, gazdasági, társadalmi és kulturális viszonyoknak köszönhetően a Székelyföldön még a 20. század első felében is keletkeztek új stílusú helyi népballadák (Konsza 1957).

Konsza Samu, a Székely Mikó Kollégium tanára 1927-től kezdődően, diákjainak bevonásával széleskörű gyűjtőmozgalmat szervezett a sepsiszentgyörgyi iskola vonzáskörületéhez tartozó falvakban. *Háromszéki magyar népköltészet* című folklorgyűjteményük Faragó József szerkesztésében jelent meg 1957-ben. A kötet szöveganyaga azt tükrözte, hogy a klasszikus balladák jelentős része a 20. század közepére már kiszorult a vidék élő folklorjából, azonban továbbra is népszerűek maradtak Háromszéken az új stílusú és betyárballadák, valamint a különböző lokális szerencsétlenségeket, tragédiákat megverselő helyi balladák (Konsza 1957). Antal Árpád kismonográfiájában mutatta be, hogy az osztrákok által 1829 őszén Kézdi-polyánban kivégzett, 24 éves Balog Józsiról hogyan alakult ki új stílusú népballada (Antal 1962).

A sepsiszentgyörgyi mikós diákok gyűjtőmozgalmát az 1960-as évek elejétől kezdődően Albert Ernő szervezte újra, aki tanítványaival együtt mintegy 3000 háromszéki és csíki népballadát, illetve változatot gyűjtött össze. Ezekből összesen 425 darabot közölt *Háromszéki népballadák* című kötetében, mely 1973-ban jelent meg Faragó József gondozásában. A kiadvány anyaga azt tükrözte, hogy a régi stílusú népballadák a vidéken visszaszorultak, szinte eltűntek a kollektivizálást követő évtizedekben, s a legtöbb háromszéki faluban már csak a magyar ajkú cigányok halottvirrasztóiban éltek. Érdekes tény, hogy továbbra is népszerűek maradtak a székely közösségekben a különböző rabénekek és betyárdalok, valamint az új stílusú és lokális balladák (Albert 1973). Albert Ernő a rendszerváltozást követő években újabb forráskiadványokat is megjelentetett, melyekben elsősorban a háromszéki cigányközösségekben élő balladaéneklést dokumentálta (Albert 1998, 2000).

Ráduly János 1975-ben megjelent kötetében mutatta be, hogy milyen népballadák maradtak fenn egy marosszéki falu élő szájhagyományaiiban (Ráduly 1975). Néprajzi és szociológiai módszerekre támaszkodva elemezte szakszerűen összeállított tanulmányában a különböző társadalmi, nemi és nemzedéki csoportokhoz tartozó kibédi személyek balladaismeretét (Ráduly 2002). Majd önálló kötetben mutatta be legkiválóbb magyar ajkú cigányénekesének, Majlát Józsefné Ötvös Sárának kivételes balladatudását (Ráduly 1979).

Konsza Samu és Albert Ernő Sepsiszékre koncentráló háromszéki gyűjtéseit 1970–1984 között Pozsony Ferenc folytatta tovább orbai- és kézdiszéki falvakban. Albert Ernő és Ráduly János eredményeihez hasonlóan ő is azt tapasztalta a Fekete-ügy folyó medencéjében fekvő falvakban, hogy a legveretesebb klasszikus magyar népballadák (pl. *Hajdúkkal útnak induló leány*) a 20. század utolsó negyedében már csak a magyar ajkú cigányok halottvirrasztóiban éltek késői, ritualizált életüket (Pozsony 1980, 1981, 1984).

Albert Ernő a Gyergyói-medencében már 1957-től kezdődően folyamatosan gyűjtött, ahol 1971-ben Ditróban ismerkedett meg Ádám Joákimné Kurkó Julianával, akinek balladáit és énekeit végül is 1989-ben tudta kiadni (Albert 1989), csíki gyűjtéseit pedig csak 2004-ben sikerült megjelentetnie. Mivel Csíkszék falvaira nem terjedt ki sem Kriza János, sem Konsza Samu gyűjtőmozgalma, Albert Ernő itteni gyűjtései pótolhatatlanok, mivel feltárták e színtatolikus vidék balladaköltészetének legjellegzetesebb alkotásait és alapvető sajátosságait (Albert 2004: 36). Megjegyezzük, hogy Lőrincz Ilona és Lőrincz József, Udvarhelyszéken dolgozó pedagógusházaspár Székelypetken még az 1970-80-as években gyűjtött össze jelentős mennyiségű népballadát. Eredményeiket azonban csak pár évtizeddel később, 2014-ben tudták nyomtatásban is megjelentetni (Lőrincz I.–Lőrincz J. 2014).

Az elmúlt évszázadban viszonylag kevesen kutatták, hogy a népballadák voltaképp hogyan éltek a székely falusi közösségekben. Kevesen elemezték, hogy a különböző társadalmi (nemzedéki, nemi, etnikai, felekezeti, foglalkozási) csoportok milyen balladaismerettel rendelkeztek (Pozsony 1984: 24–41). Az erdélyi folkloristák közül csak Ráduly János vizsgálta meg a Kis-Küküllő völgyében fekvő Kibédén, hogy a népballadák az 1962-es kollektivizálást követő évtizedben milyen helyet foglaltak a falu éneklési gyakorlatában és köztudatában. Megjegyezzük, hogy Seprődi János (1874–1923) saját szülőfalujában 22 kibédi népballada szövegét és dallamát jegyezte le még a 20. század első évtizedében, míg az 1960-as években ugyanott Ráduly János tudatos, kitartó munkával már 50 balladatípus 150 változatát gyűjtötte össze (Faragó–Ráduly 1969: 505). Helyszíni kutatásai során összesen 1210 személy balladatudására kérdezett rá. Gyűjtései idején a klasszikus népballadák már Kibédén is kiveszőben voltak a falu élő hagyományaiából, s csak páran ismertek új stílusú és helyi balladákat. Helybéli adatközlőinek jelentős része már csak magyar irodalmi tankönyvekben vagy más nyomtatványokban találkozott népballadákkal. (Faragó–Ráduly 1969: 508–510. A kutatás utóéletéről lásd még Ráduly 2002.)

Mivel az organikus balladaéneklés kora a 20. század végére már a Székelyföldön is befejeződött, egyre sürgetőbbé vált a levéltári források rendszeres áttekintése, hasznosítása, valamint az archívumokban végzett kutatások eredményeként feltárt szövegek mielőbbi közreadása. Kiemeljük, hogy Olosz Katalin évtizedeken át végzett kitartó és rendszeres levéltári kutatásokat. Az utóbbi évtizedekben nyomtatásban megjelent eredményei azt bizonyítják, hogy milyen eddig feltáratlan szövegek rejtőzködnek a különböző levéltárakban (Olosz 2001, 2003, 2009a, 2009b, 2011). Például a *Vadrózsák* második kötetét különböző erdélyi és budapesti levéltárakban őrzött kéziratok, újságcikkekben megjelent közlemények segítségével rekonstruálta (Kriza 2013, Szakál 2012). Mivel a székelyföldi népballadák az ősszmagyar és az európai kulturális örökség igen becses részét alkotják, egyre sürgetőbb a székely népballadák rendszeres összegyűjtése, áttekinthető, kereshető balladatarba való szerkesztése, korszerű kritikai kiadása és világhálón való megjelenítése, tehát elérhetőségének szélesebb körben való biztosítása (lásd Faragó 1998). A Kriza János Néprajzi Társaság 2013-ban nyitotta meg az érdeklődők előtt a folyamatosan bővített, erdélyi és moldvai magyar digitális balladatarát (lásd <http://www.kjnt.ro/balladatar>).

Népmesék és mondák

A székely népmesék és mondák elsősorban Benedek Elek romantikus átdolgozásaiban váltak közismertté, majd a népoktatás segítségével az egész magyar nyelvterületen elterjedtek, s jelentős mértékben meghatározták a szájhagyományokban élő mesemondást is (Kriza–Orbán–Benedek–Sebesi 1882, Benedek E. 1937).

A székelyföldi népmesék összegyűjtése szintén a 19. század közepén bontakozott ki. A kutatók kezdetben a különböző tájak meserepertoárjának feltárására, a táji specifikumok megfogalmazására, valamint a meseszövegek tipologizálására fektették a hangsúlyt (Keszeg 2010).

Kriza János a *Vadrózsák* című 1863-ban megjelent székely népköltési gyűjteményében 12 háromszéki és 8 udvarhelyszéki népmesét tett közzé (Kriza 1863: 394–488). Sürgető feladatnak ígérkezik a kéziratban maradt gyűjtemény hatalmas meseanyagának szakszerű összegyűjtése, digitalizálása, rendszerezése, tipologizálása és kiadása.

A Marosvásárhelyen működő Kemény Zsigmond Társaság 1896–97-ben meghirdetett népköltési gyűjtőpályázatára négy olyan pályamunka érkezett, mely népmeséket is tartalmaztak. Ósz János gyűjteménye 23 mesét és mondát, Kóbori János, marosvásárhelyi pedagógus és Vajda Ferenc, székelyudvarhelyi lelkész közös munkája 27 mesét és mondát, Kolombán István kézírata pedig 40 mesét és mondát tartalmazott. A kéziratokból Berde Mária közölt több válogatást, melyekben összesen 22 mesét tett közzé (Berde 1937, 1938, 1941). Ósz János anyaga, más Kis-Küüllő-menti gyűjtéseivel együtt, azóta rendre megjelent (Ósz é. n., 1917, 1940, 1941, 1969). Kóbori János és Vajda Ferenc közös pályamunkájából később Faragó József adott ki válogatást (Faragó 1955). Kolombán István udvarhelyszéki népmese- és mondagyűjteményéből pedig Olosz Katalin közölt szakszerű válogatást az 1972-ben megjelent *A kecskés ember* című kötetben (Kolombán I. 1972).

Szabó Sámuel, aki 1863–1884 között a marosvásárhelyi, majd 1882–1884 között a kolozsvári református tanára volt, diákjaival együtt szerteágazó gyűjtéseket végzett: Marosvásárhelyt 26, Kolozsvárt pedig 39 népmesét jegyezték le. Az értékes hagyatékot végül is Olosz Katalin azonosította, rendszerezte, szerkesztette és jelentette meg (Szabó S. 2009).

A Kisfaludy Társaság által kezdeményezett *Magyar Népköltési Gyűjtemény* első kötetében a magyarországi és az erdélyi epikus történetek sorában Háromszéken lejegyzett szövegeket is közzétettek (Arany–Gyulai 1872). A sorozat harmadik kötetében Kriza János, Orbán Balázs, Benedek Elek és Sebesi Jób székelyföldi gyűjtéseiből összesen 13 népmesét és 5 legendamesét jelentettek meg (Kriza–Orbán–Benedek–Sebesi 1882). A hetedikben pedig Mailand Oszkár székelyföldi kutatásaiból adtak közre 13 népmesét (Mailand 1905).

Bözödi György a 20. század közepén gyűjtötte össze és jelentette meg a szülőfalujában élő udvarhelyszéki népmeséket (Bözödi 1942, 1958). Szintén akkor bontakoztak ki Kónsza Samu és diákjainak háromszéki gyűjtései is, melyek számos állat-, varázs és tréfás mesét hoztak felszínre (Kónsza 1957, 1969). Ráduly János a Kis-Kü-

küllő völgyében fekvő Kibédén több mint 200 meseszöveget jegyezett le az 1970–80-as években (Ráduly 1978, 1980, 1985, 1989), majd az 1989-es rendszerváltozás után több kötetben adta közre korábbi gyűjtéseit (Ráduly 1995, 2001, 2004, 2005). Szabó Judit a maroszséki Gernyeszegen élő Berekméri Sándor életpályáját és meserepertoárját vizsgálta meg önálló kötetében (Szabó J. 1977). Kakas Zoltán szintén az 1960–70-es évek fordulóján jegyezte le a Felsőcsernátonban élő György Ignác meséit, aki a közeli erdőben favágóként, a térszben pedig állatgondozóként, majd később ingázó munkásként szívesen mesélt fiatal munkatársainak (Kakas 2001). Geréd Gábor a recsenyédi Simon Benedek repertoárját elemezte (Geréd 2000: 264–268), míg Seres András a háromszéki mesemondók szöveganyagát vizsgálta és közölte több közleményében (Seres 1982, 1992).

Az eddigi népmesegyűjtések és elemzések azt tanúsítják, hogy a klasszikus magyar tündér- és varázsmesék a 20. század közepére már kiszorultak az élő szövegmondásból, helyüket pedig új stílusú szövegek, különböző igaz- és élettörténetek vették át (Konsza 1957, 1969; Nagy–Vöő 1974; Szabó J. 1977; Seres 1992; Kakas 2001). Többben kiemelték, hogy a meseszövegek átadásában, alakulásában és fenntartásában a Székelyföldön is jelentős szerepet játszottak a kivételes memóriával és tehetséggel rendelkező specialisták: pl. Berekméri Sándor, Fülöp Károly, György Ignác, Józsa Zsigmond, Simon Benedek stb. (Berekméri 2008; Geréd 2000; Kakas 2001; Ráduly 2005; Seres 1982, 1992; Szabó J. 1977). Mivel a szerves hagyományokra épülő mesemondás kora a Székelyföldön is lejárt, az írott és a nyomtatott források összegyűjtése, rendszerezése és közreadása sürgető tudományos feladatnak ígérkezik (Kolumbán 1972, Mészáros szerk. 1988, Nagy–Péter szerk. 2004, Szabó S. 2009). Megjegyezzük, hogy a Székelyföldön összegyűjtött meseanyag és mesemondás szakszerű összefoglalása, tipologizálása, elemzése és értelmezése, valamint más magyar és európai népek, régiók anyagával való összevetése továbbra is időszzerű tudományos feladat maradt.

Népszokások

Habár egészen napjainkig sajátos családi szokások (keresztelő, esküvő, temetés) élnek a régióban, viszonylag kevesen foglalkoztak a székelyföldi átmeneti rítusokkal (Balázs L. 2001). Kiemeljük, hogy Apor Péter, Daniel G. Scheint és Orbán Balázs 18–19. századi munkáiban számtalan korabeli leírást találunk a székelység életfordulóin élő szokásokról (Apor 1863; Scheint 1833, 2012; Orbán 1868–1873). Több publikáció foglalkozik a születéssel kapcsolatos hiedelmekkel és gyakorlatokkal (Miklós 1980, Zakariás 1994). Benedek H. Erika az erdővidéki Kisbacon születéshez kapcsolódó szokásait egy moldvai székelyes csángó falu (Csík) hasonló hagyományaival és gyakorlatával hasonlította össze (Benedek H. E. 1998). Gyöngyössy Orsolya pedig Ozsdolán végzett terep- és levéltári kutatásai alapján foglalta össze a születéshez, a párválasztáshoz, az esküvőhöz, valamint a temetkezéshez kapcsolódó helybéli szokásokat (Gyöngyössy 2010). A falusi kisgyermek szocializációját, család-

ban, társadalomban és szokásvilágban elfoglalt helyét Gazda Klára foglalta össze monografikus eszközökkel (Gazda K. 1980). Gazda József pedig azt hangsúlyozta, hogy a hagyományos gazdálkodással, állattartással és kézművességgel kapcsolatos tudás átadása szintén a család keretein belül történt a legtöbb székely faluban 1962 előtt (Gazda J. 1980, 1993). P. Buzogány Árpád a szalmakalapok készítéséről híres Kőrispatakon mutatta be a falusi gyermekfolklór jellegzetességeit (Buzogány 2012). Kiemeljük, hogy viszonylag kevés publikáció jelent meg más átmeneti szokások (pl. áldozás, bérnálás, konfirmálás, legényavatás, iskolai kicsengetés, ezüst- és aranylakodalom, kortárstalálkozó) működésével kapcsolatban (Balázs L. 1992; Benedek H. J. 1992, 1998; Székely F. 1999; Zsigmond–Palkó 1996).

A székelyföldi szokások kutatói egészen a 20. század közepéig publikációikban elsősorban csak szokásszövegeket, verses rigmusokat, köszöntőket közöltek és elemeztek (Balázs M. 1942, Konsza 1957). Az emberérettel foglalkozó folkloristák eredményei közül messze kimagaslanak Balázs Lajos kutatásai, aki évtizedeken át pontosan megfigyelte és megvizsgálta, majd feldolgozta és értelmezte a Csíkszentdomokoson élő átmeneti rítusok (keresztelő, esküvő, temetés) alapvető funkcióit, szerkezetét, jelentéseit, lelki vonatkozásait, szimbólumait és változásait. Monografikus igényvel és módszerekkel megírt munkái nemcsak a magyar nyelvterületen, hanem Európában is egyedülállók (Balázs L. 1994, 1995, 1999, 2006, 2009, 2012). Kinda István egy 20. század elején Közéapaján írott vőfélykönyvet publikált, míg Dimény H. Árpád egy napjainkban is működő csernátóni specialista, vőfély életpályáját és szerepeit elemezte (Kinda 2012, Dimény H. Á. 2013).

Érdekes tény, hogy nagyon sok kutató a halottkultusz és a sírjelek vizsgálatára összpontosított a rendszerváltozást követő időszakban (Balassa 1992, Deák 2009, Gergely 2000, Polgár 2012, Nagy Zs. 2013). Ezek sorából messze kiemelkedik Demeter Lajos szakszerű tanulmánya, melyben a szerző a háromszéki temetők különböző haláljeleit, azoknak díszítményeit, motívumait, funkcióit és jelentéseit mutatta be (Demeter 2007). Érdekes tény, hogy egészen a közelmúltig viszonylag kevesebben foglalkoztak a polgári és a nemesi hatásokra elterjedt kősírjelek motívumainak vizsgálatával (Péterfy 2005, Kinda 2016).

Helyben élő értelmiségiek már a 19. század utolsó évtizedeitől kezdődően számos leírást közöltek a székelyföldi naptári ünnepekről (Orbán 1868–1873). Balázs Márton háromszéki szokáskutatásai szintén a 19–20. századok fordulóján bontakoztak ki, de eredményeit nyomtatásban csak a „kicsi magyar világban” adhatta ki. Az 1942-ben megjelent kötetében elsősorban a keresztény kalendárium szokásaival, szövegeivel és jelképeivel (írott tojások) foglalkozott (Balázs 1942). Székely László szintén az 1940-es években kezdte meg szakszerűen dokumentálni a Csíkszéken élő római katolikus székelység naptári, vallásos szokásait. Sajnos, eredményei viszonylag későn jelenhettek meg, szakszerűen összeállított összefoglalásai pedig napjainkig kéziratban maradtak (Székely L. 1997).

A második világháborút követő sztálinista, majd ceausisza korszakban a kommunista, ateista ideológia és kultúrpolitika képviselői egyáltalán nem engedélyezték a vallásos jellegű szokások nyilvános tereken történő előadását, szakszerű do-

kumentálását és kiadását. Az átideologizált kommunista korszakban elsősorban csak a gazdasági élettel kapcsolatos, világiasabb szokásokról lehetett dolgozatot megjelentetni (Barabás 1980). Kiemeljük, hogy Konsza Samu háromszéki kötete jelentős mennyiségű szokásszöveget (pl. újévi köszöntőket, karácsonyi kántalókat, aprószenteknapj mondókákat, húsvéti locsolóverseket és lakodalmas rigmusokat) tett elérhetővé (Konsza 1957: 417–460).

Közvetlenül az 1989-es romániai rendszerváltozás után a Székelyföldön is számos olyan szokást (pl. angyalozást, szentsírállítást és -őrzést) felelevenítettek, melyek szervesen kapcsolódnak a keresztény naptárhoz, annak ünneprendjéhez (Balázs L. 1993; Pozsony 2000a, 2000b). A sóvidéki kalendáris népszokások monografikus igényű összefoglalását Barabás Lászlónak köszönhetjük (Barabás 1998). Következő tanulmányköteteiben már a Maroszákon élő, dramatikus jellegű, farsangi, tavaszi, karácsonyi és újévi szokásokkal kapcsolatos leírásait közölte (Barabás 2000a, 2000b). Harmadik szintézisében pedig a maroszáki farsangi szokások európai rangú, monografikus igényű elemzését és értelmezését valósította meg (Barabás 2009). A háromszéki keresztény kalendáriumi szokások, nemzeti- és lokális ünnepek működését, funkcióinak változását Pozsony Ferenc mutatta be nemrég megjelent önálló kötetében (Pozsony 2015).

Bárth Jánosnak köszönhetjük, hogy az udvarhelyszéki Varságon alapos terep- és levéltári kutatásokra alapozva a mindennapok, az életfordulók (születés, keresztelés, elszószódás, bérmálás, párválasztás, lakodalom, halál, temetés) alkalmával, valamint az egyházi év során élő népszokásokról készített korszerű bemutatást és összefoglalást (Bárth J. 2006).

Az eddigi jelentősebb gyűjtések és publikációk alapján megfogalmazható, hogy a szokáskutatás területén is még nagyon sok fehér folt, elvégzetlen feladat létezik a Székelyföldön, tehát ebben a témában is nagy területi aránytalanságok észlelhetők. Habár a Nyárádmentén, Csíkban és Háromszéken napjainkig színes, közösségi jellegű naptári szokások élnek, viszonylag kevés szakszerű vizsgálatot végeztek, eléggé kevés tematikus tanulmány vagy összefoglaló jellegű publikáció látott nyomdafestéket (Pozsony 2000a, Kakas 2010).

Mivel az utóbbi két évtizedben az érdeklődők előtt megnyíltak az állami és egyházi levéltárak kapui, és elérhetőkké váltak a közkönyvtárakban őrzött régebbi sajtótermékek, a kutatók napjainkban számos írott (egyháztanácsai, vizitációs jegyzőkönyvek) és nyomtatott forrást (sajtótermékek) hasznosíthatnak a népszokások kutatásában. Kihangsúlyozzuk, hogy ezek a dokumentumok kitűnő lehetőségeket kínálnak a történeti és a nemzeti emlékünnepek, valamint a polgári és a szocialista ünnepkultúra megalkotásával, átalakulásával, funkcióinak változásával kapcsolatos stúdiumok elvégzésére is (Bodó 2004; Pozsony 2007, 2009). Nem utolsó sorban az egyre nagyobb tömegeket vonzó, népszerűségnek örvendő lokális ünnepek is számos újabb lehetőséget nyújtanak a kitalált hagyományok elemzésére (Bíró-Gagyai–Péntek szerk. 1987, Peti 2005).

Népi vallásosság

A székelyföldi falusi közösségek népi vallásosságával a kutatók csak a 20. század első felében, majd a második világháború előestéjén, a német tudományosság hatására kezdtek el tudatosabban és rendszeresebben foglalkozni (Boros 1927; Domokos 1927; Juhász 1947; Székely L. 1997; Benedek F. 2000, 2005, 2008). Sajnos, a kommunista korszakban erőszakosan forgalmazott ateizmus már egyáltalán nem kedvezett a korábbi, ígéretes kutatások folytatására. Csak az 1989-es rendszerváltozást követő ideológiai enyhülés következtében jelenhettek meg a korábban elkészített, de kéziratban maradt munkák, valamint olyan újabb eredmények, melyek alapos levéltári és terepkutatásokra épülnek, s elsősorban a népi vallásosság közösségi (pl. Csíksomlyó) eseményeit, archaikus szöveganyagát és társadalmi kontextusát elemzik (Madar 1998; Daczó 2000; Csáki–Szőcsné Gazda szerk. 2001; Kolumbán V. J. szerk. 2005; Bárh J. 2006, 2011; Mohay 2009; Vass 2010). István Anikó egy kézdiszéki faluban (Futásfalván) újabban kezdeményezett búcsújárás alapítását, fejlődéstörténetét, felekezeti, társadalmi, regionális, emberi és egyházi vetületeit vizsgálta meg, elsősorban különböző szövegek alapján (István 2003). Farkas Beáta pedig konkrét terepkutatások alapján mutatta be a szakrális térszerkezet alakulását és működését egy felcsíki faluban (Farkas 2010).

Mivel a polgárosodás és a modernizáció a Székelyföldön is új világlátást eredményezett, úgy véljük, hogy csak az egyházi, világi és magán levéltárak alapos, rendszeres kutatása, feldolgozása és az eredmények mielőbbi megjelentetése hozhat jelentősebb, újabb eredményeket (Csíkmadarasi Bogáts 2000, Bárh J. 2008). Kiemeljük, hogy Bárh János alaposan dokumentált összefoglalást készített a székelyvassági hegyi tanyákon élő székelyek vallásosságáról (Bárh J. 2006). Szintén levéltári forrásokra épülő monográfiát jelentetett meg a csíkszentgyörgyi római katolikus egyházmegye működéséről, annak tagságáról, szerkezetéről, rendtartásáról, feladatairól, tisztségviselőiről, javairól, támogatóiról, a plébános, kántor, tanító és harangozó javadalmazásáról, ingatlanjairól, épületeiről, iskoláiról, a deviánsok kezeléséről stb. (Bárh J. 2012). Szőcsné Gazda Enikő szintén írott források (egyháztanácsai és vizitációs jegyzőkönyvek) segítségével elemezte, hogy az egyház milyen szerepet játszott az erkölcsi és a vallásos értékek kialakításában, működésében, megerősítésében és a normáitól eltávolodó deviáns személyek, családok megbüntetésére (Szőcsné Gazda 2001).

Gagy József elsősorban antropológiai módszerekkel végzett terepkutatásai alapján vizsgálta meg, hogy egy adott közösség különböző krízishelyzetekben milyen vallásos válaszokat fogalmaz meg (Gagy 2010). A legújabb vallásetnológiai tanulmányok éppen azt vázolták fel, hogy az erdélyi magyar történelmi egyházak korábbi funkciói és szerepei hogyan rendeződtek át a rendszerváltozást követő időszakban; a túlpolitizált etnikus egyházaktól miért távolodtak el egyre nagyobb csoportok; milyen emberi, lelki és társadalmi szükségletek idézték elő azt, hogy egyre több egyén és család éppen neoprotestáns közösségekben leltesse meg egyéni, családi, földi gondjait és a választ és a támaszt (Kiss D. 2001, 2007, 2009; Lőrinczi 2010b, 2011).

A háromszéki magyar ajkú, református és római katolikus hiten élő cigányok nem formális, privát jellegű vallásosságát Pozsony Ferenc mutatta be (Pozsony 1993). Több szerző azt elemezte és értelmezte, hogy a neoprotestáns közösségekbe való betago-lódás milyen adaptációs, asszimilációs és integrációs eredményekkel jár a székelyföldi cigányok társadalmi, gazdasági és kulturális életében, hatására végül is hogyan visel-kednek és mozdulnak el az etnikai mezőben (Kiss 2009; Lőrinczi 2007, 2010a). Kin-da István elsősorban a háromszéki Nagyborosnyón vizsgálta meg, hogy a magyar ajkú cigányok életmódjában, életstratégiáiban, azonosságtudatában milyen alapvető vál-tozásokat eredményezett a Jehova tanúi neoprotestáns közösségbe való betago-lódás (Kinda 2005a, 2005b, 2007a, 2007b). A legújabb eredmények azt is kihangsúlyozták, hogy igencsak időserűvé vált a privát és az egyéni vallásosság vizsgálata, az egyének és a történelmi egyházak viszonyának árnyaltabb elemzése, valamint a különböző ke-gyességi mozgalmak és neoprotestáns közösségek által terjesztett új viselkedési- és életmódminták hatásának szakszerű dokumentálása és értelmezése.

Hiedelmek vizsgálata

A Székelyföldön élő mágikus hiedelmek, képzetek, mondák összegyűjtése és köz-lése a 20. század második számos akadályba ütközött, mivel a szocialista korszak ateizmust hirdető ideológiája, propagandáj és kiadáspolitikája 1945 után egyálta-lán nem kedvezett a hiedelmek rendszeres összegyűjtésének és nyomtatásban való megjelentetésének. Közben a polgárosodás, a térbeli és a társadalmi mobilitás, a városiasodás és a modernizáció hatására gyökeresen átrendeződött a székely falusi emberek világnézete.

Kakas Zoltán a háromszéki hiedelemlényekkel, „nagyerejű” füvekkel, Seres And-rás az erdők, vizek csodás lényeivel, míg Zakariás Erzsébet az erdővidéki boszorká-nyokkal foglalkozott publikációiban (Kakas 1972, 1973; Seres 1981; Zakariás 1992). A legújabb terepgyűjtések és eredmények sorából messze kiemelkednek a Pócs Éva irá-nyításával végzett stúdiumok. A pécsi néprajzi tanszék diákjai és tanárai a rendszer-változást követő évtizedekben szisztematikusan megvizsgálták két csíki falu (Csík-karcfalva és Csíkjenőfalva) néphitét. Szakszerűen összeállított tanulmányaikban el-sősorban a születéshez, a visszajáró halotthoz, majd gyógyításhoz, jósláshoz, rontás-hoz, valamint a boszorkánysághoz kapcsolódó hiedelmek és vallásos képzetek, gya-korlatok néprajzi és antropológiai elemzését, értelmezését készítették el (Pócs szerk. 2001). Gagy József és Dyekiss Virág nemrég mitikus lényekkel, boszorkányokkal, csináltatással, igézéssel, tudós személyekkel, kalugerpapokkal, jóslókkal, szentasszo-nyokkal, isteni büntetésekkel és visszajáró halottakkal kapcsolatos hiedelemszöve-geket tett közzé a Pócs Éva által vezetett program keretében (Gagy–Dyekiss 2015). Takács György pedig a régi Csíkszék területén gyűjtött ráolvasókból közölt szakszerű tudományos apparátussal ellátott gyűjteményt (Takács 2015).

Balassy Enikő, Keszeg Vilmos irányításával készített doktori disszertációjában dokumentálta, rendszerezte és értelmezte, hogy egy marosszéki, római katolikus

faluban, Székelyhodoson a hiedelemleányok és a népi vallásosság hogyan él, hogyan reprezentálódik az emberek elbeszéléseiben, mindennapjaiban és ünnepi gyakorlatában, világképükben pedig hogyan kapcsolódnak össze az archaikus hiedelmek és a keresztény, katolikus képzetek (Balássy 2001, 2011, 2012). Magyar Zoltán szintén a Felső-Nyárád mentén végzett terepgyűjtései alapján jelentette meg 2007-ben *Bekecsalja népmondáit*, melyek elősegítették az itt élő személyek világképének alaposabb megismerését is (Magyar 2007). Megjegyezzük, hogy legutóbb éppen a Homoród mentén és az Erdővidéken élő népmondákról közölt forrásértékű köteteket (Magyar 2011a, 2011b).

Az utóbbi évtizedben Szőcsné Gazda Enikő a háromszéki boszorkányságról és elkeresztelésről, Bokor Zsuzsanna és Cs. Bogáts Dénes a boszorkányperekről, Bárh Dániel pedig az exorcizmus és az erotika csíki összefonódásáról jelentetett meg szak szerű publikációt. Tudományos közleményeik azt jelzik, hogy milyen lehetőségek rejlenek a székelyföldi levéltári anyagok módszeres és következetes vizsgálatában (Szőcsné Gazda 2005, 2007; Bokor 1999, 2000; Cs. Bogáts 1999; Bárh D. 2008).

Népzene és néptánc kutatása

A 19–20. század fordulóján kibontakozó terepgyűjtések azt emelték ki, hogy a székelység népzeneje egészen a polgárosodás kibontakozásáig régies díszítéshagyományt, ötfokúságot és számos pentaton dallamot őrzött meg. Az itt rögzített régi dalok típus- és variánsgazdagsága messzemenően elősegítette a régi magyar népzene alaposabb megismerését, leírását és jellemzését (Bartók–Kodály 1923: 5–6, Almási 2009: 34–57). Székelyföld archaikus elemekben gazdag népdalait és népzenejét a 20. század elején Bartók Béla, Kodály Zoltán és Seprődi János gyűjtötte, rendszerezte és értékelte (Seprődi 1901–1913, 1909, 1974; Bartók–Kodály 1923).

Vikár Béla 1898–1904 között végzett terepkutatásokat Erdélyben. Tudatosan arra törekedett, hogy Kriza János székely népköltési gyűjteményében közétett népballadák és dalszövegek dallamait Udvarhelyszék falvaiban fonográfhengerre rögzítse (Almási 2009: 41). Seprődi János a marosszéki Kibéden végzett népzenei gyűjtéseket, melyek az *Ethnographiában* jelentek meg 1901–1913 között (Seprődi 1901–1913, lásd Almási 2009: 42). Bartók Béla 1907–1914 között Marosszéken 265, Felcsíkban 203, Gyergyóban pedig 121 szöveges és hangszeres dallamot jegyzett le, rögzített fonográf hengerekre (Almási 2009: 37). Kodály Zoltán 1910-ben a Gyergyói-medence falvaiban 111 szöveges és 12 hangszeres dallamot jegyzett le, rögzített fonográfhengerre. 1912-ben Csíkkászonban 169, majd 1914-ben a bukovinai székely falvakban összesen 250 vokális és 42 hangszeres dallamot gyűjtött össze (Almási 2009: 43–45). Bartók Béla és Kodály Zoltán az első világháborút megelőző székelyföldi népzenei gyűjtések eredményeit az *Erdélyi magyarság. Népdalok* című, közösen szerkesztett kötetükben értékelték, rendszerezték, foglalták össze (Bartók–Kodály 1923).

Terepkutatásaikat 1940–1944 között Lajtha László folytatta tovább, aki első sorban Kőrisspatakon végzett rendszeres terepgyűjtéseket (Lajtha 1955). Jagamas

János 1942-től kezdődően végzett rendszeres gyűjtéseket udvarhely- és csíkszéki, valamint gyergyói falvakban (Almási 2014: 57–58). Majd a Román Akadémia kolozsvári Folklórintézetének munkatársai szintén az ő irányításával végeztek újabb, hézagpótló terepkutatásokat Székelyföld kevésbé vizsgált helységeiben. Eredményekből a *Romániai magyar népdalok* című gyűjteményes kötetben közöltek szakzerű tudományos apparátussal ellátott válogatást (Jagamas–Faragó szerk. 1974).

A felsorolt népzenei gyűjtések jelentőségét az is kiemeli, hogy a 20. század közepén Konsza Samu és diákjai Háromszék falvaiban már csak új stílusú dalok szövegét tudták lejegyezni (Konsza 1957). Albert Ernő, valamint Fekete Réka és Ferencz Csaba terepgyűjtései, kutatásai pedig azt tárták fel, hogy a népdalok fenntartásában és továbbadásában Székelyföldön is a kivételesebb folklórtudással, zenei tehetséggel rendelkező egyéniségek, személyiségek játszottak fontos szerepet (Albert 1989, Fekete–Ferencz 2013: 185–212).

Bándy Mária és Vámszer Géza 1937-ben készítette el a első összefoglalást a székely táncokról (Bándy–Vámszer 1937). A 20. század második felében végzett terepgyűjtések azt igazolták, hogy a Felső-Nyárádmentén, Sóvidéken és Felcsíkon, valamint az elzártabb Erdővidéken régies eredetű elemekben és újabb, városi, polgári hatásokban gazdag táncos hagyományok maradtak fenn egészen napjainkig (Martín 1970, 1980; Péterbencze 1989; Szalay 1996; Tamás 2001; Jánosi 2004, 2008; Pávai 2016). A térségben élő magyar ajkú cigányoknál végzett kutatások pedig azt bizonyították, hogy közösségeik pár évtizeddel, nemzedékkel tovább őrzik a székelység-nél korábban élő zenés, táncos hagyományokat (Pozsony 2000c, Korzenszky 2011).

A székelyföldi népzenei dialektus sajátosságait Jagamas János az erdélyi és a moldvai magyar tájegységek kontextusában elemezte és értelmezte (Jagamas 1977). A székely tánczene legfontosabb kérdéseit (hangszerek, kíséréttípusok, ritmuskíséret, táncdallamok történeti rétegei, előadók és közönség) Pávai István elemezte a hazai népzenei régiókról írott tanulmányában (Pávai 1993). A Sóvidék népzenejéről készített legújabb munkájában szintén ő mutatta be Székelyföld területének zenei szempontú belső tagolását (Pávai 2016: 20–36).

*

A felsorolt eredmények azt jelzik, hogy a helyi értelmiségiek, az ide érkező kutatók folyamatosan gyűjtötték és dokumentálták a székely népballadákat, meséket, mondákat, szokásokat, vallásosságot, hiedelmeket, népzeneit és táncokat.

Az erdélyi mezőségi és a moldvai csángómagyar folklór felfedezése előtt a kutatók hagyományörző, archaikus kulturális elemekben gazdag vidéknek tartották a Székelyföldet. Azonban a folkloristák már a 20. század elején a terepen azzal szembesültek, különösen a protestáns falvakban, hogy a vasútépítés, iparosítás, migráció hatására városi eredetű, polgári kulturális elemek terjedtek el a régióban. Közben a vidék kultúrájának egyes rétegei (pl. népszokások, mondák) egészen napjainkig szervesen fennmaradtak, más elemek (pl. balladák, mágikus gyakorlatok, néptáncok) végleg kiestek a helyi, organikus hagyományokból.

E rövid kutatástörténeti vázlat azt is jelzi, hogy nagy területi aránytalanságok tapasztalhatók az egyes népköltészeti alkotások eddigi összegyűjtésében és feldolgozásában. Úgy véljük, hogy pár témában már soha sem lehet pótolni a hiányokat. Éppen ezért jelentős mértékben felértékelődnek a különböző állami, egyházi vagy családi levéltárakban őrzött kéziratok állagok a székely népköltészet és népélet további, rendszeres vizsgálatában.

Az eddigi kutatások, gyűjtések összefoglalása, monográfikus igényű, tematikus tanulmányok elkészítése elképzelhetetlen az eddigi eredmények pontos, szakzerű számbavétele, tematikus, lokális és regionális bibliográfiai adatbázisok összeállítása nélkül. Megjegyezzük, hogy a székely székek közül csak Háromszék honismereti bibliográfiája készült el (Jakab összeáll. 2003, Jakab–Kinda összeáll. 2012).

Miközben napjainkban a székely néphagyományok, kulturális örökség, lokális és regionális értékek tudatos összegyűjtése és reprezentációja történik, elnapolhatatlan feladat a székelyföldi népköltészet szöveg- és dallamkorpuszának szakzerű digitalizálása, adatbázisokba való szerkesztése és világhálón való közzététele.

Válogatott bibliográfia

Albert Ernő

1973 *Háromszéki népballadák*. Albert Ernő és tanítványai gyűjteménye Faragó József bevezetőjével és jegyzeteivel. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

1989 *Édesanyám sok szép szava. Ádám Joákimné Kurkó Julianna énekei*. Albert Ernő gyűjtése. Kriterion Könyvkiadó, Bucuresti.

1998 *Sok szép cigányleány. Háromszéki cigányoktól gyűjtött népdalok és balladák*. Kovászna Megyei Népi Alkotások Háza, Sepsiszentgyörgy.

2000 *Szabad madár. Háromszéki cigányoktól gyűjtött népköltészet és levéltári okmányok*. Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy.

2004 *A halálra táncoltatott leány. Csiki népballadák*. Albert Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy.

Almási István

2009 *A népzene jegyében. Válogatott írások*. Európai Tanulmányok Alapítvány, Kolozsvár.

2014 Jagamas János emlékezete. In: Pávai István – Zakariás Erzsébet (szerk.): *Colectia etnomuzicologică a lui Jagamas János în Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române”*. Jagamas János népzenei gyűjteménye a Román Akadémia Folklor Archívumában. *The Ethnomusicological Collection of János Jagamas at the Folklore Archive of the Romanian Academy*. Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române”. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Zenetudományi Intézet – Hagyományok Háza, Budapest, 56–64.

Antal Árpád

1962 Balog Józsi balladája keletkezésének és változásainak kérdéséhez. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* VI. 27–67.

Antal Árpád – Faragó József – Szabó T. Attila

1971 *Kriza János*. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár.

Apor Péter

1863 *Altorjai b. Apor Péter munkái*. Közli Kazinczy Gábor. (Monumenta Hungariae Historica II./ 11. Budapest

1978 *Methamorphosis Transylvaniae*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

Arany László – Gyulai Pál

1872 *Elegyes gyűjtések Magyarország és Erdély különböző részeiből*. (Magyar Népköltési Gyűjtemény, I.) Atheneum, Pest.

Balassa Iván

1992 *A székelyföldi Erdővidék temetői*. Debrecen.

Balássy Enikő

2001 Egy székelyhodosi család hiedelemvilága. In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos (szerk.): *Emberk, szovegek, hiedelmek. Tanulmányok*. (Kriza Könyvek, 7.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 77–111.

2011 Az öngyilkos ördöge Székelyhodos hiedelemvilágában. *Erdélyi Múzeum*. (1) 109–120.

2012 A spiritista hiedelemköre Székelyhodos község hiedelemvilágában. *Erdélyi Múzeum*. (4) 85–100.

Balázs Lajos

1992 „Ez nekünk jött úgy, hogy csináljuk...” Kortárstalálkozók. Vizsgálódás egy új keletű ünnep körül. In: Keszeg Vilmos (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 1*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 106–133.

1994 *Az én első tisztességes napom. Párvalasztás és lakodalom Csíkszentdomokoson*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

1995 *Menj ki én lelkem a testből. Elmúlás és temetkezés Csíkszentdomokoson*. Pallas-Akadémia, Csíkszereda.

1999 *Szeretet fogott el a gyermek iránt. A születés szokásvilága Csíkszentdomokoson*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda.

2001 Az emberélet fordulói a romániai magyar néprajzkutatás tükrében. In: Keszeg Vilmos (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 9*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 162–177.

2006 *A vágy rítusa – rítusstratégiák. A születés, házasság, halál szokásvilágának lelki hátteréről*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

2009 *Amikor az ember nincs ezen a világon. Paraszti nemi kultúra és nemi erkölcs Csíkszentdomokoson*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda.

2012 *Rituális szimbólumok a székely-magyar jelképkultúra világából*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda.

Balázs Márton

1942 *Adatok Háromszék vármegye néprajzához*. Sepsiszentgyörgy.

Bándy Mária – Vámszer Géza

1937 *Székely táncok*. Minerva Rt., Kolozsvár.

Barabás László

1980 Tavasz határkerülés a Nyárádszentlászlói és a Kis-Küküllő felső völgyében. In: Kós Károly – Faragó József (szerk.): *Népismereti Dolgozatok*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 203–216.

1998 *Forog az esztendő kereke. Sóvidéki népszokások*. Mentor Kiadó – Custos Kiadó, Marosvásárhely.

2000a *Aranycsitkók, maszkurák, királynék. Erdélyi magyar dramatikus népszokások*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

2000b *Kapun belül, kapun kívül. Népismereti írások*. Impress Kiadó, Marosvásárhely.

2009 *Akiket fog a figura. Farsangi dramatikus szokások, népi színjátékok Maroszszeken*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

Bárth Dániel

2008 *Exorcizmus és erotika. Egy XVIII. századi székelyföldi ördögűzés szokatlan körülményei*. (Libelli Transsilvanici, 3.) Kecskemét.

Bárth János

2006 *Jézus dicsértessék! A székelyvassági hegyi tanyák népének vallási hagyományai*. (Libelli Transsilvanici, 1) Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete – Bárth Bt., Kecskemét.

2008 *Erdély római katolikusai a XVIII. század közepén*. (Libelli Transsilvanici, 4.) Kecskemét.

2011 *Templom jobbagya, megye zsellére, eklézsia árendása*. Kecskemét.

2012 *Szentgyörgy megyéje Alesikban. Esettanulmány a katolikus székelység egyháztörténetéhez és társadalomnéprajzához*. Bárth Bt. – Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet, Kecskemét.

2013 *Két véka féréje. A csíkszentgyörgyi és a csíkbánfalvi székely családi levelesládák*. Kecskeméti Katona József Múzeum – Bárth Bt., Kecskemét.

Bartók Béla

1908 Székely népballadák. *Ethnographia* XIX. 43–52, 105–115.

Bartók Béla – Kodály Zoltán

1923 *Erdélyi magyarság. Népdalok*. Budapest.

Benedek Elek

1937 *Elek nagyapó képes mesekönyve*. Kolozsvár.

Benedek H. Erika

1998 *Út az életbe. Világképelemzés csángó és székely közösségek születéséhez fűződő hagyományai alapján*. Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár.

Benedek H. János

1992 Legényavatás Erdővidéken. *Művelődés* XLI. (12) 31–33.

1998 Legényavatás Erdővidéken. *Művelődés* LI. (7–8) 147–150.

Benedek Fidél P.

2000 *Csíksomlyó. Tanulmányok.* (Új sorozat, 22.) Szent Bonaventura, Kolozsvár.

2005 *Ferences kolostorok I. Tanulmányok.* Sajtó alá rendezte és az előszót írta Sas Péter. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda.

2008 *Ferences kolostorok II.* Sajtó alá rendezte, szerkesztette és az előszót írta Sas Péter. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda.

Benkő József

1999 *Transsilvania specialis. Erdély földje és népe.* Fordította Szabó György. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest–Kolozsvár.

Berde Mária

1937 *Fótonfót király. Eredeti székely népmesék.* Válogatta és az előszót írta Berde Mária. (Hasznos Könyvtár, 20.) Ágisz, Brassó.

1938 *A gyémánt emberke. Székely népmesék.* Összeállította ~. (A Királyhágómelléki Ref. Egyházkerület Iratterjesztési Osztálya. Református Könyvtár, 52–53.) Oradea.

1941 *Az árva királyfi. Eredeti székely népmesék.* Válogatta és az előszót írta Berde Mária. (Magyar tájak mesekincs, 1.) Athenaeum, Budapest.

Berekméri István Andrásé

2008 *Minden poklokon keresztül.* (Emberek és kontextusok, 2.) Sajtó alá rendezte és a kísérő tanulmányt írta Vajda András. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

Bereznai Zsuzsanna

2010 *Népi táplálkozási szokások Ozsdolán.* (Libelli Transsilvanici, 6.) Kecskemét.

Bethlen Miklós

1955 *Gróf Bethlen Miklós önélet írása.* Bevezette és sajtó alá rendezte Tolnai Gábor. Ardói Könyvkiadó, Budapest.

Bíró A. Zoltán

1987a Az eladhatóság vonzásában. In: Bíró Zoltán – Gagy József – Péntek János (szerk.): *Néphagyományok új környezetben. Tanulmányok a folklorizmus köréből.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 82–97.

1987b Az árcsói kerámiavásár. In: Bíró Zoltán – Gagy József – Péntek János (szerk.): *Néphagyományok új környezetben. Tanulmányok a folklorizmus köréből.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 120–134.

1998 *Stratégiák vagy kényszerpályák? Tanulmányok a romániai magyar társadalomról.* Csíkszereda.

Bíró Zoltán – Gagy József – Péntek János (szerk.)

1987 *Néphagyományok új környezetben. Tanulmányok a folklorizmus köréből.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

Bod Péter

1940 *Felsőcernátoni Bod Péter önéletírása*. (Erdélyi Ritkaságok, 4.) Kolozsvár.

Bodó Julianna

2004 *A formális és informális szféra ünneplési gyakorlata az 1980-as években*. Scientia Humana, Budapest.

Boér Hunor

2007 *A Székely Nemzeti Múzeum a magyar tudomány és közművelődés történetében (1875–2000)*. PhD értekezés. ELTE Bölcsészettudományi Kar. Budapest. Elérhetőség: <http://doktori.btk.elte.hu/hist/boer/diss.pdf> (Letöltve: 2014. 03. 27.)

2009 Egy félszázaddal ezelőtti kísérlet: A Székelyföld múzeumi évkönyve, 1957–1959. *Acta Siculica*. 31–40.

Bogáts Dénes, Cs.

1999 Boszorkányságok és boszorkányperek Háromszéken a 17–18. században. *Acta V.* (2) 91–100.

Bokor Zsuzsa

1999 Parázna, prostituált, szerelmi varázsló vagy boszorkány. Egy háromszéki boszorkányper a 18. század végén. In: Borbély Éva – Czégényi Dóra (szerk.): *Változó társadalom*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 73–90.

2000 Nemi szerepek egy 18. századi boszorkányperben. *Lélekjelenlét I.* (4) 61–67.

Boros Fortunát

1927 Ferencrendiek a Székelyföldön. In: Csutak Vilmos (szerk.): *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára*. Sepsiszentgyörgy, 72–94.

Bözödi György

1942 *A tréfás farkas. Bágyi János meséi*. Turul, Budapest.

1958 *Az eszös gyermekek. Bözödi népmesék*. Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest.

Buzogány Árpád P.

2012 Gyermeekfolklór Kőrisspatakon. *Csiki Székely Múzeum Évkönyve VIII.* 283–296.

Csáki Árpád – Szőcsné Gazda Enikő (szerk.)

2001 *Az Orbai Református Egyházmegye vizitációs jegyzőkönyvei I.* 1677–1752. Sepsiszentgyörgy.

Cseke Péter – Hála József (szerk.)

2000 „A Homoród füzes partján...” *Dolgozatok a Székelyföld és a Szászföld határvidékéről*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

Csergő Melinda

2010 Írott levelek, elbeszélte történetek. Egy gyergyószárhegyi levélhagyaték elemzése. *Csiki Székely Múzeum Évkönyve 2009.* 395–408.

Csíkmadarasi Bogáts Dénes

2000 *Háromszéki boszorkányok*. Albert Kiadó, Sepsiszentgyörgy.

Daczó Árpád

2000 *Csíksomlyó titka. Mária-tisztelet a néphagyományban*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda.

Deák Ferenc Lóránd

2009 *Temetkezési és halottas szokások Csernátonban és környékén*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda.

Demény István Pál

2004 *Háromszéki és kalotaszegi ácsolt ládák*. Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy.

Demeter Lajos

2007 A háromszéki temetők jelképvilága. In: S. Lackovits Emőke – Szócsné Gazda Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7. I.* Székely Nemzeti Múzeum – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, Sepsiszentgyörgy–Veszprém, 373–410.

Demeter Lajos – Kisgyörgy Tamás

2011 *Életem, Háromszék 1. Boldog békeidők. Emlékképek a XIX–XX. századból az 1848–49-es szabadságharctól Szarajevóig*. Charta – Kovászna Megyei Művelődési Központ, Sepsiszentgyörgy

Dimény Attila

1997 Padmalyos temetkezés Kézdivásárhelyen. *Acta (Siculica)* (2) 183–188.

Dimény Attila – Szabó Á. Töhötöm (szerk.)

2003 *Népi kultúra, társadalom Háromszéken*. (Kriza Könyvek, 17.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

Dimény H. Árpád

2013 Egy csernátoni vőfély a 21. században. *Acta Siculica*. 755–774.

Dincsér Oszkár

1943 *Két csíki hangszer. Mozsika és gardon*. Budapest.

Domokos Pál Péter

1927 A csíki énekeskönyvek. In: Csutak Vilmos (szerk.): *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára*. Sepsiszentgyörgy, 102–112.

Erdélyi János (szerk.)

1846–1848 *Népdalok és mondák I–III*. Pest.

Faragó József

1955 *A szegény ember vására. Székely népmesék*. Állami Irodalmi és Művészeti Könyvkiadó, Bukarest.

1998 *Ószékely népballadák*. Összesítő válogatás Faragó József gondozásában, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest–Kolozsvár.

Faragó József – Ráduly János

1969 A népballadák egy romániai magyar falu mai köztudatában. *Ethnographia* LXXX. (4) 504–513.

Farkas Beáta

2009 Szakrális térszerkezet a felsíki Nagyboldogasszony egyházközségben. *Csíki Székely Múzeum Évkönyve 2009*. 409–430.

Fekete Réka – Ferencz Csaba

2013 *Forrásvidéken. Beszélgetések erdélyi adatközlőkkel*. Háromszék Táncegyüttes, Sepsiszentgyörgy.

Fogarasi Klára

2007 *Képgyártó dinasztia Székelyudvarhelyen. A Kováts-napfényműterem száz éve. Katalógus*. Néprajzi Múzeum, Budapest.

Fóris Pál

é. n. *Sepsiszentgyörgyi múzeum fényképtára 1-1000. Katalógus*. Sepsiszentgyörgy.

Földi István

2004 *Századelő az udvartereken. Rendhagyó szociográfia*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár

Gagy József

2010 *Amire vágyunk, amitől félünk, amit remélünk*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

Gagy József – Dyekiss Virág

2015 *Hiedelemszövegek Székelyföldről*. L'Harmattan – PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék, Budapest–Pécs.

Gazda Klára

1980 *Gyermekvilág Esztelneken*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

Geréd Gábor

2000 Simon Benedek, Recsenyéd mesemondója. In: Cseke Péter - Hála József (szerk.): „A Homoród füzes partján...” *Dolgozatok a Székelyföld és a Szászföld határvidékéről*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 264–268.

Gergely Katalin

2000 „Sátorát letettem a romló testemnek...” *Halottas és temetkezési szokások Gyergyószentmiklóson*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

Gyöngyössy Orsolya

2010 *Oszdolai népszokások*. (Libelli Transsilvanici, 7.) Kecskemét.

István Anikó

2003 „*Most segíts meg, Mária...*” *A futásfalvi Sarlós Boldogasszony-napi búcsú szövegrepertórium*a. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

Jagamás János

1977 Adatok a romániai magyar népzenei dialektusok kérdéséhez. In: Szabó Csaba (szerk.): *Zenatudományi írások*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 25–51.

Jagamás János – Faragó József (szerk.)

1974 *Romániai magyar népdalok*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

Jakab Albert Zsolt (összeáll.)

2003 *Háromszék néprajzi és honismereti bibliográfiája (1844–2002)*. (Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője XIII/ 1–2.) Anyagát gyűjtötte és rendszerezte Jakab Albert Zsolt. Szerkesztette Pozsony Ferenc. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

Jakab Albert Zsolt – Kinda István (összeáll.)

2012 *Háromszék honismereti bibliográfiája (1844–2012)*. Háromszék Vármegyei Kiadó, Sepsiszentgyörgy.

Jakab Albert Zsolt – Pozsony Ferenc (szerk.)

2011 *Páva. Tanulmányok egy orbaiszéki faluról*. Kriza János Néprajzi Társaság – Csángó Néprajzi Múzeum, Kolozsvár–Zabola.

Jánosfalvi Sándor István

1839 Rövid utazási jegyzések nemes Udvarhelyszéknek külső Homoród vize környékén 1839-ben. *Mulattató*. 34–38.

1942 *Székelyhoni utazás a két Homoród mellett I-II*. (Erdélyi ritkaságok, 7–8.) Sajtó alá rendezte Benczédi Pál. Kolozsvár.

Juhász István

1947 *A székelyföldi református egyházmegyék*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

Jánosi József

2004 *Háromszéki táncok*. Kovászna Megyei Művelődési Központ – Romániai Magyar Táncszövetség, Sepsiszentgyörgy.

2008 *Erdővidéki táncélet*. A zenei tanulmányt írta Szalay Zoltán. Kovászna Megyei Művelődési Központ – Hagyományok Háza, Sepsiszentgyörgy–Budapest.

Kakas Zoltán

1972 Hiedelemmondák Háromszéken. *Művelődés* XXV. (7) 45–46.

1973 A „nagyerejű-fű” a felső-háromszéki néphitben. (Folklor Archívum, 1.) MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest, 91–97.

2001 *Felsőcsernátoni népmesék. György Ignác mesemondó meséi*. (Kriza Könyvek, 5.) Szerkesztette, a típusmutatót összeállította Keszeg Vilmos. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

2010 *Háromszéki írott tojások*. Kovászna Megyei Művelődési Központ – Kovászna Megye Tanácsa, Sepsiszentgyörgy.

Kanyaró Ferenc

2015 *Erdélyi népballadák és epikus énekek 1892–1905*. Kritikai kiadás. Kanyaró Ferenc szétszóródott hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Olosz Katalin. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

Kardalus János (szerk.)

1998 *Népélet a Kis-Homoród mentén*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

Keszeg Vilmos

2010 *Mese, mesemondás*. Elérhetőség: <http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/print.php?id=31> (Letöltve 2016. március 8.)

Kinda István

2005a „Vannak cigányok, akik finomak”. Református egyház és Jehova Tanúi – ki-záró és befogadó közösségek. *Székelyföld IX.* (9) 113–131.

2007a „...az igazságot tanították, s azétt tetszett, nem a pénzétt!” Szektásodási tendenciák a háromszéki protestáns cigányoknál. In: S. Lackovits Emőke–Szócsné Gazda Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát medencében 7. I.* Sepsiszentgyörgy–Veszprém, 321–336.

2007b Felekezeti és kulturális disszimiláció egy orbaiszéki falu cigányainál. In: Ilyés Sándor – Pozsony Ferenc (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 15. Lokálisok, határok, találkozások. Tanulmányok erdélyi cigány közösségekről*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 153–172.

2012 *Vőfély história. Egy évszázados vőfélykönyv Középjártáról*. A középjártai Gyenge András, Gyenge Lajos, Szalad Albert és ifj. Gyenge András kéziratos vőfélykönyvét bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Kinda István. Tortoma Könyvkiadó, Barót.

2016 *Homokkőbe faragott múlt. Havadtő régi sírkövei*. Székely Nemzeti Múzeum – Pro Havadtő Egyesület, Sepsiszentgyörgy.

Kinda István (szerk.)

2007 *Orbaiszék változó társadalma és kultúrája*. (Zabolai Csángó Néprajzi Múzeum Kiadványai, 1.) Sepsiszentgyörgy.

2011 *Beavatás. Tanulmányok a zabolai Fiatal Néprajzkutatók Szemináriumainak anyagából (2008–2011)*. Kriza János Néprajzi Társaság – Csángó Néprajzi Múzeum, Kolozsvár–Zabola.

Kiss Dénes

2001 Egy hetednapi adventista közösség kialakulása. A vallási konverziót befolyásoló tényezők. *Web Szociológiai Folyóirat*. 54–66.

2007 Vallásszociológia a posztkommunista Romániában. *Erdélyi Társadalom V.* (1) 195–220.

2009 Romii din Herculian și rolul religiei pentecostale în viața lor comunitară. In: Kiss Tamás – Fosztó László – Fleck Gábor (ed.): *Incluziune și excluziune. Studii de caz asupra comunităților de romi din România*. Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale – Kriterion, Cluj-Napoca, 119–144.

Kisgyörgy Zoltán

1973 *Erdővidék*. Sepsiszentgyörgy.

Kolumbán István

1972 *A kecskés ember. Udvarhelyszéki népmesék*. Kolumbán István gyűjteményéből válogatta, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közlésezi Olosz Katalin. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

Kolumbán Zsuzsanna

2012 Házasságra eröltetés és családbontás az udvarhelyszéki református egyházmegeében a 19. század folyamán. *Csiki Székely Múzeum Évkönyve VII*. 263–276.

Kolumbán Vilmos József (szerk.)

2005 *A Sepszi Református Egyházmegye vizitációs jegyzőkönyvei 1728–1790*. (Erdélyi Református Egyháztörténeti Adatok, 3.) Kolozsvári Református Teológiai Intézet – Erdélyi Református Gyűjtőlevéltár, Kolozsvár.

Konsza Samu

1957 *Háromszéki magyar népköltészet*. Konsza Samu gyűjteménye. Szerkesztette és a bevezetőt írta Faragó József. Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Marosvásárhely.

1969 *A szegény ember kincse. Háromszéki magyar népmesék*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

Korzenszky Tamás

2011 A pávai cigánytánc-hagyomány organikus továbbélésének lehetősége. In: Jakab Albert Zsolt (szerk.): *Páva. Tanulmányok egy orbaiszéki faluról*. Kriza János Néprajzi Társaság – Csángó Néprajzi Múzeum, Kolozsvár–Zabola, 313–328.

Kothencz Kelemen

2007 *A berekkeresztúri református egyházközség működése a XVI–XIX. században*. (Libelli Transsilvanici, 2.) Kecskemét.

Kovács Piroska

2008 *„Orczád veritékével...” Máréfalva a történelem sodrában*. Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont – Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely

Körösfői Zsolt (főszerk.)

2009 *Kutatások a Nagy-Küküllő felső folyása mentén*. (Molnár István Múzeum Kiadványai, 1.) Molnár István Múzeum – Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont – Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelykeresztúr.

Kríza Ildikó (szerk.)

1982 *Kríza János és a kortársi eszmeáramlatok. Tudománytörténeti tanulmányok a 19. századi folklórisztikáról.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kríza János

1863 *Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény.* Kolozsvár

2013 *Vadrózsák. Erdélyi néphagyományok.* Második kötet. Kríza János és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Olosz Katalin. Kríza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

Kríza János – Orbán Balázs – Benedek Elek – Sebesi Jób

1882 *Székelyföldi gyűjtés.* (Magyar Népköltési Gyűjtemény.) Atheneum, Budapest.

Lajos Katalin – Tapodi Zsuzsa (szerk.)

2009 *A hagyomány burkai. Tanulmányok Balázs Lajos hetvenedik születésnapjára.* Kríza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

Lajtha László

1955 *Kőrspataki gyűjtés.* (Népzenei Monográfiák, 3.) Zeneműkiadó, Budapest.

Lőrincz Ilona – Lőrincz József

2014 *Székelypetki népballadák.* Gyűjtötte: Lőrincz Ilona és Lőrincz József. Bevezető tanulmány és jegyzetek: Lőrincz József. Top Invest Könyvkiadó, Székelyudvarhely.

Lőrinczi Tünde

2007 *Hitélet és etnicitás. Egy hitközösséghez való tartozás mint integrációs kísérlet egy cigány házaspár életében.* In: Ilyés Sándor – Pozsony Ferenc (szerk.): *Kríza János Néprajzi Társaság Évkönyve 15. Lokalitasok, határok, találkozások. Tanulmányok erdélyi cigány közösségekről.* Kríza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 173–190.

2010a *Az etédi gáborok. A hitélet és etnicitás összefüggései egy adventista gábor közösség mindennapjaiban.* In: Kötél Emőke (szerk.): *Határhelyzetek III.* Ballassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 100–122.

2010b *Bibliaértelmezési lehetőségek egy Jehova Tanúi közösségben. Vallástudományi Szemle VI. (3) 63–70.*

2011 *Egyház? Szekta? Mozgalom? Vallásos jellegű kisközösségek kutatásának elméleti hátterei.* *Erdélyi Múzeum LXXIII. (1) 167–*

Madar Ilona

1998 *A Sóvidék vallásosságáról.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

Magyar Zoltán

2007 *Népmondák a Bekecs alján.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

2011a *Erdővidéki népmondák.* Tortoma Könyvkiadó, Barót.

2011b *Népmondák a két Homoród mentén.* Tortoma Könyvkiadó, Barót.

2011c Székelyföld. In: Uő: *A magyar népi kultúra régiói 2. Felföld, Erdély, Moldva.* Mérték Kiadó, Budapest, 287–348.

Mailand Oszkár

1905 *Székelyföldi gyűjtés.* (Magyar Népköltési Gyűjtemény, VII.) Athenaeum, Budapest.

Malonyai Dezső

1909 *A magyar nép művészete.* Második kötet. Budapest.

Martin György

1970 A marosszéki táncciklus. *Táncművészeti Értesítő* (1) 5–35.

1980 Székely táncok. In: Lelkes Lajos (szerk.): *Magyar néptáncagyományok.* Zeneműkiadó, Budapest, 41–42.

Mészáros József (szerk.)

1988 *Adomák és tanítómesék.* Kriza János kéziratos hagyatékából Tiboldi István gyűjtése. Sajtó alá rendezte Mészáros József. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

Mihály János

2010 *Gyalogosan a két Homoród mentén. Útirajz 2009–2010.* Udvarhelyszéki Kulturális Egyesület – Hargita Megyei Hagyományőrzési Forrásközpont, Székelyudvarhely.

Mihály János (szerk.)

2001 *Lövete néprajzából* I. Lövete.

2011 *Jelképek a Székelyföldön. Címerek, pecsétek, zászlók.* Hargita Megye Tanácsának Műemlékvédő Közszolgálat – Hargita Megye Hagyományőrzési Forrásközpont – Udvarhelyszék Kulturális Egyesület – Hargita Népe Kiadó, Csíkszereda.

2012 *Címer és pecsét a Székelyföldön. Tanulmányok.* Hargita Megyei Hagyományőrzési Forrásközpont – Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely.

Miklós Jolánta

1980 A születéssel kapcsolatos népszokások Csernátonban és Ikafalván. *Aluta* X–XI. 277–286.

Mohay Tamás

2009 *A csíksomlyói pünkösdi búcsújárás. Történet, eredet, hagyomány.* Nyitott könyv – L'Harmattan, Budapest.

Nagy Endre – Péter Sándor (szerk.)

2004 *Vadrózsa virága. Székelykeresztúri diákok népköltészeti gyűjtéséből.* Ede-lény–Sepsiszentgyörgy.

Nagy Olga – Vőő Gabriella

1974 *A mesemondó Jakab István.* A meséket gyűjtötte és lejegyezte, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel kíséri Nagy Olga és Vőő Gabriella. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.

Nagy Zsolt

2013 A halott-tisztelet kegyeleti helyszínei. Társadalmi differenciálódás és a nemzeti szervezeti nyomai a gegesi temetőben. *Acta Siculica*. 721–738.

Németh G. Béla

1982 A Vadrózsa-pőr és Arany. In: Kríza Ildikó (szerk.): *Kríza János és a kortársi eszméartalmak*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 69–78.

Niedermüller Péter

1991 A magyar folklór szövegbázisának megkonstruálása a 19. században. In: Hofer Tamás (szerk.): *Népi kultúra és nemzettudat. Tanulmánygyűjtemény*. Magyarországtudató Intézet, Budapest, 15–23.

Olosz Katalin

2001 Kanyaró Ferenc és az erdélyi magyar népballadakutatás. In: Keszeg Vilmos (szerk.): *Kríza János Néprajzi Társaság Évkönyve* 9. Kríza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 121–134.

2003 *Víz mentére elindultam. Tudománytörténeti, népismereti írások*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

2009a *Erdélyi néphagyományok 1863–1884*. Szabó Sámuel és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Olosz Katalin. Európai Folklór Intézet – Mentor Kiadó, Budapest–Marosvásárhely.

2009b *Ne mondd, anyám, főd átkának. Dimény Mózesné Szabó Anna énekei. Szabéd, 1895–1896*. Rédiger Ödön gyűjtését Kanyaró Ferenc hagyatékából bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Olosz Katalin. Kríza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

2011 *Fejezetek az erdélyi népballadagyűjtés múltjából*. Kríza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

Orbán Balázs

1868–1873 *Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismereti szempontból* I–VI. Pest.

1971 *Székelyföld képekben*. A bevezető tanulmányt írta, a fényképeket másolta Erdélyi Lajos. Sütő András előszavával. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

1993 *Orbán Balázs összes fényképe a Székelyföldről*. A bevezető tanulmányt írta Erdélyi Lajos. Balassi Kiadó – Magyar Fotográfiai Múzeum, Budapest.

Ozsváth Imola

2009 *Lámpások voltunk... Udvarhelyszéki pedagógusok élettörténete*. Sajtó alá rendezte és a kísérő tanulmányt írta Ozsváth Imola. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

Ősz János

é. n. *Marosszéki székely népmesék* I. Lampel, Budapest.

1917 *Marosszéki székely népmesék* II. Lampel, Budapest.

1940 *A szép királyfi*. Marosvásárhely.

1941 *A csudatáska. Eredeti székely népmesék*. Erdélyi Szépművés Céh – Révai, Kolozsvár–Budapest.

1969 *Az élet vize. Kisküküllővölgyi népmesék*. Válogatta, az utószót írta Faragó József. Ifjúsági könyvkiadó, Bukarest.

Pávai István

1993 *Az erdélyi és a moldvai magyarság népi tánczenéje*. Teleki László Alapítvány, Budapest.

2016 *A Sóvidék népzeneje. The Folk Music of Sóvidék*. Hagyományok Háza – MTA BTK Zenetudományi Intézet, Budapest.

Péterbencze Anikó

1989 *Táncok és táncos szokások Csíkszentdomokoson. A csíki székelyek hagyományából*. Déryné Művelődési Központ, Jászberény.

Péterfy László

2005 *Marosszék régi sírkövei*. Szerkesztette Vajda András. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

Peti Lehel

2005 A testvér-falu-kapcsolatok mint a falusi turizmus és az identitásépítés színterei. In: Jakab Albert Zsolt – Szabó Á. Tőhötöm (szerk.): *Lenyomatok 4. Fiatal kutatók a népi kultúráról*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 7–28.

Pócs Éva (szerk.)

2001 *Két csíki falu néphite a századvégen*. Európai Folklor Intézet – Osiris Kiadó, Budapest.

Polgár Erzsébet

2012 *Honnan madár se jár erre. Temető és temetés Dálnokon*. Dálnok Önkormányzata, Dálnok.

Pozsony Ferenc

1980 A hajdúkkal útnak induló lány balladájának újabb változatai. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények XXIV*. 69–80.

1981 „Virrasztóbeli keserves nótáink.” Népballadák közössége és szertartása. *Korunk XL*. (10) 735–738.

1984 Álomvíz martján. Fekete-ügy vidéki magyar népballadák. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

1993 A háromszéki magyarajkú cigányok vallásos hitélete. In: Barna Gábor (szerk.): *Cigány néprajzi tanulmányok 1*. Mikszáth Kiadó, Salgótarján, 76–80.

2000a „Adok nektek aranyvesszőt...” *Dolgozatok erdélyi és moldvai népszokásokról*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

2000b A szentsír állítása és őrzése Erdélyben. In: Uó: „Adok nektek aranyvesszőt...” *Dolgozatok erdélyi és moldvai népszokásokról*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 8–18.

- 2000c Az elvesztett juhait kereső pásztor zenés-táncos változata a lemhényi Szent György-napi szokásokban. In: Uő: „Adok nektek aranyvesszőt...” *Dolgozatok erdélyi és moldvai szokásokról*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 48–57.
- 2007 Emlékünnepségek Erdélyben és Háromszéken. In: Cziprián-Kovács Lóránd – Kozma Csaba (szerk): *Háromszékiek Háromszékről*. Státus Kiadó, Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda, 210–238.
- 2009 A vasárnap szerkezete egy székely kisvárosban és községben. In: Keszeg Vilmos – Pozsony Ferenc – Tötszegi Tekla (szerk.): *A fiatalok vasárnapja Európában*. BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 128–153.
- 2012 *Zabola. Egy polgárosult orbaiszéki falu kulturális öröksége*. Háromszék Vármegye Kiadó, Sepsiszentgyörgy.
- 2015 *Háromszéki ünnepek. Dolgozatok háromszéki népszokásokról*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.
- 2016 Az erdélyi és a moldvai népballadák tára. In: Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *Érték és közösség: A hagyomány és az örökség szerepe a változó lokális regiszterekben*. (Kriza Könyvek, 39.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 131–148.
- Ráduly János
- 1975 *Kibédi népballadák*. Gyűjtötte, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Ráduly János. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- 1978 *A vizitündér leánya*. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár.
- 1979 *Elindultam hosszú útra. A kibédi Majlát Józsefné Ötvös Sára népballadáit*. Gyűjtötte, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel ellátta Ráduly János. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- 1980 *Tündérszép Mosolygó Ilona*. Ion Creangă Könyvkiadó, Bukarest.
- 1985 *Az álomfejtő fiú*. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár.
- 1987 *Mikor a szolgának telik esztendeje. A kibédi gazdai szolgák életéből*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- 1989 *Villám Palkó. Kis-Küküllő menti népmesék*. Ion Creangă Könyvkiadó, Bukarest.
- 1995 *A király táncos lovai. Székely tréfás népmesék*. Bon Ami Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy.
- 1997 *Vettem gyöngyöt. Népköltészeti tanulmányok, közlések*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely.
- 2001 *Az igazat éneklő madár. Népmesék*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely.
- 2002 Egy folklórtanulmány születése és pályafutása. Faragó József levélváltásai Ráduly Jánossal. In: Deáky Zita (szerk.): *Ünnepi kötet Faragó József 80. születésnapjára*. Györffy István Egyesület, Budapest, 342–353.
- 2003 *Fekete szőnyeg a sátor. Néprajzi tanulmányok, közlések*. Impress Kiadó, Marosvásárhely.

2004 *Az igazságos hazugság. Tréfás és állatmesék, mondák.* Kreatív, Marosvásárhely.

2005 *A tulipános láda. A kiskendi Fülöp Károly népmeséi.* Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely.

Scheint G. Daniel

1833 *Das Land und Volk der Szekler in Siebenbürgen in physischer, politischer, statistischer und geschichtlicher Hinsicht.* Pest.

2012 *Az erdélyi székelyek földje és népe természeti, politikai, statisztikai és történelmi szempontból (1833).* Fordította: Boér Laura. Előszó: Zepezcaner Jenő. Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy.

Seprődi János

1901–1913 Marosszéki dalgyűjtemény I–VIII. *Ethnographia* XII. (1901) 359–372, XIII. (1902) 416–428, XVII. (1906) 243–249, 298–307, XXIII. (1912) 225–231, 294–298, 352–359, XXIV. (1913) 36–49.

1909 A székely táncokról. *Erdélyi Múzeum* XXVI. 323–334.

1974 *Válogatott zenei írásai és népzenei gyűjtése.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

Seres András

1981 Erdők, vizek csodás lényei Háromszéken és a környező vidéken. In: dr. Kós Károly – Faragó József (szerk.): *Népismereti dolgozatok.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 185–196.

1982 Háromszéki mesemondók. Józsa Zsigmond. *Művelődés* XXXV. (6) 32–34.

1992 *Kicsi Péter, nagy Péter. Tréfás mesék, adomák és anekdoták.* Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár.

Szabó Judit

1977 *Rózsa királyfi. Berekméri Sándor gernyeszegi meséi.* Bukarest.

Szabó Sámuel

2009 *Erdélyi néphagyományok 1863–1884.* Szabó Sámuel és gyűjtői körének szétosztott hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Olosz Katalin. Európai Folklór Központ – Mentor Kiadó, Budapest–Marosvásárhely.

Szakál Anna

2012 *„Így nőtt fejemre a sok vadrózsa...” Levelek, dokumentumok Kriza János népköltészeti gyűjtőtevékenységének történetéhez.* A szétszóródott kéziratot anyagot összegyűjtötte, sajtó alá rendezte, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Szakál Anna. Kriza János Néprajzi Társaság – Magyar Unitárius Egyház, Kolozsvár.

Szalay Zoltán

1996 *Felcsíki hangszeres tánczene I. A csíkszentdomokosi zenekar I.* Alutus., Csík-szereda.

Székely Ferenc

1999 Keresztelő. In: Uő: *Jeles napok, ünnepek, szokások Vadasdon*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 81–82.

Székely László

1997 *Csíki áhítat. A csíki székelyek vallási néprajza*. A szöveget gondozta, a mutatókat és a szómagyarázatokot készítette Pusztai Bertalan. A dallamokat lejegyezte Kubinyi Zsuzsa. Szent István Társulat, Budapest.

Szilágyi Enikő Hajnalka

2002 *Az Erdélyi Múzeum folyóirat néprajzi írásainak annotált bibliográfiája*. (Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője, XII./1–2.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

Szőcs Levente

2011 *20. századi gyergyói népi önéletrajzok. A népi önéletírás funkciói*. BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

Takács György

2015 *Elindula boldogságos szép Szűz Mária... Ráolvasók a régi Csíkszékről*. Gyűjtötte és közreadja Takács György. L'Harmattan – PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék, Budapest–Pécs.

Tamás Margit

2001 *Táncalkalmak, táncszokások, táncrend Lovétén*. Püski, Budapest.

Tánczos Vilmos

2008 *Elejtett szavak. Egy csíki ember nyelve és világképe*. Bookart, Csíkszereda.

Tivai Nagy Imre

1996 *Emlékezés régi csíkiakról*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda.

Vass Erika

2010 *A búcsú és a búcsújárás mint rituális dráma*. A szerző kiadása. Szeged.

Viski Károly

2011 Viski Károly balladagyűjtései a huszadik század elején. In: Olosz Katalin (szerk.): *Fejezetek az erdélyi népballadagyűjtés múltjából*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 9–70.

Vitos Mózes

2003 *Csíkmegyei füzetek. Adatok Csíkmegye leírásához és történetéhez I–II*. Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda.

Zakariás Erzsébet

1992 Boszorkányok Erdőfűlében. In: Keszeg Vilmos (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 1*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 182–198.

1994 A születés körüli hagyományok Erdővidéken. In: Kós Károly – Faragó József (szerk.): *Népismereti dolgozatok 1994*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 266–280.

2000 *Asszonyélet Erdővidéken*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

Zsigmond József – Palkó Attila

1996 Születés, keresztelő. In: Uő: *Magyaró néphagyományyaiból*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 131–136.

Istoria cercetării literaturii populare secuiești

Cercetarea culturii spirituale a secuimii a luat amploare la mijlocul secolului al XIX-lea, iar de atunci au apărut numeroase colecții de surse și izvoare, monografii, articole și lucrări, care au prezentat baladele populare ale regiunii, cântecele populare, basmele populare, obiceiurile, credințele, religiozitatea populară, respectiv tradițiile legate de muzica și dansul popular. Această schiță de istorie a cercetării ne arată că există mari disproporții teritoriale în ceea ce privește culegerea și prelucrarea anumitor creații populare. În timp ce în prezent se desfășoară activități de culegere conștientă a tradițiilor secuiești, a patrimoniului cultural, ale valorilor locale și regionale, respectiv reprezentările acestora, totuși ar fi o sarcină care nu suferă amânare: digitizarea profesională a textelor și melodiilor literaturii populare secuiești, editarea unor baze de date și publicarea acestora pe internet.

The History of Research of Szekler Folklore

The research of the Szeklers' spiritual culture set off at the middle of the 19th century, and since then there have been numerous collections of sources, monographs, studies and papers published regarding the folk ballads, tales, customs, beliefs, religiosity, respectively the musical and dancing traditions of the region. This historic sketch of research shows that there are huge territorial disproportions in the collecting and processing of certain genres of folklore. In our days we witness a conscious collecting and representation of Szekler traditions, cultural heritage, local and regional values, but in the same time there is a task which cannot be postponed any more: the professional digitization of the texts and tunes of Szekler folklore, the creation of databases and their publishing on the Internet.